

Korset och Kronan

Nr 133/2023

Jesus säger: Håll fast vid
det du har så att ingen
kommer och tar din krona
(Upp. 3:11)

Martin Chemnitz (6)

Chemnitz verk är mycket omfattande. Hans grundlighet och framför allt hans djupa teologiska klarhet gjorde att han blev den lutherska kyrkans ”*andre Martin*”. Det sägs ju att ”om inte Martin hade kommit hade Martin knappast kunnat stå fast” (*si martinus non fuisset, martinus vix stetisset*). Detta är kanske något överdrivet men visar med rätta Martin Chemnitz avgörande betydelse för den lutherska kyrkan.

Chemnitz och rättfärdiggörelsen

I några nummer av ”*Korset och Kronan*” skall vi nu stanna vid vad Chemnitz lär om rättfärdiggörelsen. Detta är Bibelns huvudlära och det är av allra största vikt att vi inte blir förvillade av de många röster som hävdar att också våra goda gärningar måste blandas in i denna lära. Man menar ofta att Luther gick för långt när han lärde att tron *allena* (ensam) gör oss rättfärdiga

Ordet om korset är en
dårskap för dem som går
förlorade, men för oss som
blir frälsta är det en Guds
kraft (1 Kor. 1:18)

Den gode herden
leder sina får (Joh. 10)

inför Gud utan alla gärningar. Så har man inom dagens ekumenism kommit fram till att det *egentligen* inte finns några skillnader mellan den romersk-katolska kyrkan och lutherdomen i denna fråga.

Hur förhåller sig tro och gärningar?

Måste inte tron föregås av ånger över synden? Måste in tron föra med sig en förnyelse av människans inre? Måste inte tron följas av goda gärningar? Jo, allt detta är sant. Bibeln lär klart att endast den som ångrar och bekänner sina synder kan få förlåtelse och blir rättfärdiggjord, och att tron aldrig kan vara utan förnyelse och goda gärningar.

Men har då inte katolikerna rätt? De menade ju att det som saknades hos Luther var just detta att han inte tog hänsyn till ångern, förnyelsen och de goda gärningarna i läran om rättfärdiggörelsen. Jakob skriver ju: ”*Vad hjälper det om någon säger sig ha tro men inte har gärningar? Inte kan väl tron rädda honom?*” (Jak. 2:14). Och om synderskan i Simons hus sade Jesus: ”*Hon har fått förlåtelse för sina många synder, ty hon har visat stor kärlek*” (Luk. 7:47).

Jag återkommer till den rätta förståelsen av dessa ställen, men först skall vi låta Chemnitz själv komma till tals och förklara vad som är huvudskillnaden mellan den bibliska läran om rättfärdiggörelsen och motståndarnas uppfattningar.

Loci theologici

Ett av Chemnitz största och viktigaste verk är ”*loci theologici*” från 1591. Redan 1521 gav Melanchton ut sina med rätta berömda *Loci*, som han sedan utvidgade genom alla år. Under en period föreläste också Chemnitz över Melanchtons *Loci*. Senare utvidgade han sina kommentarer mer och mer. Därför börjar vare kapitel i Chemnitz *loci* med Melanchtons text och därefter följer Chemnitz egen, längre utläggning. Vi skall dock komma ihåg att Chemnitz inte slaviskt följde den senare Melanchton, som tyvärr på vissa punkter kom att avvika från skriftläran. Chemnitz avvisade tydligt den s.k. *filippismen* och gav en korrekt biblisk undervisning, som i allt stämmer överens med Luthers lära.

Chemnitz utgick från grundläggande bibelställen (*loci*, av *locus*) som behandlade just den aktuella lärofrågan. Vi har sett hur detta skedde i nattvardsläran. I fråga om rättfärdiggörelsen gör han på samma sätt. Han fastställer exakt vilken lärofråga som skall behandlas och går sedan till de huvudställen som behandlar denna fråga. Motståndarna ville däremot ofta avvika från ämnet och lyfta fram en mängd ovidkommande saker.

I fråga om *rättfärdiggörelsen* är Chemnitz metod extra viktigt då den gäller själva frälsningen. Chemnitz ägnar därför ett helt kapitel för att fastställa vilken som är den egentliga stridsfrågan (*status controversiae*) mellan katoliker och lutheraner.

Vilken är huvudfrågan?

Jag låter genast Chemnitz själv komma till tals.¹

Kapitel 2. Den sanna och egentliga huvudfrågan i detta ämne.

Det är viktigt och absolut nödvändigt att förstå detta. Sofisterna, påvens legoknektar, försöker gömma det klara ljuset bakom molnen, i mörkret. De fördunklar Paulus lära om att vi att fritt får ta emot det eviga livet genom tron, för Frälsarens skull. När de gör så kommer de bort från själva huvudfrågan.

Johan Gropper [1503-1559, tysk romersk-katolsk teolog, aktiv vid konciliet i Trient] argumenterar t.ex. utförligt för att Kristus genom sin lydnad inte bara förvärvade syndernas förlåtelse, utan också förnyelsen genom Anden. Han säger att Gud inte förlåter någons synder utan att samtidigt förnya hans ande (Ef. 4:23). Han påstår också, att tron på Kristus inte bara håller fast vid försoningens välgärning, utan att även förnyelsens Ande tas emot genom tron, o.s.v. Alltså består rättfärdiggörelsen inte bara av syndernas förlåtelse och fri försoning, utan den omfattar också sinnets och viljans förnyelse genom Anden (s. 58).

Albert Pighius (o.1490-1542, holländsk katolsk teolog) ändrar genast läran på följande sätt: Han går med på att Kristi lydnad är den enda tillfyllestgörelsen för synderna och att endast den förtjänar syndernas förlåtelse och evigt liv. Men han hävdar att Kristi förtjänster inte gäller dem som lever utan ånger, och botfärdighet och en god föresats (*intention*) m.m. Ty Johannes säger: *Den som inte älskar är kvar i döden* (1 Joh. 3:14) Därför framhåller han, att den som inte har kärlek inte heller har evigt liv.

¹ Citaten är hämtade ur J.A.O. Preus översättning: ”Justification. The Chief Article of Christian Doctrine as Expounded in *Loci Theologici*”, St. Louis 1985. Citaten är översatta till svenska av mig. Chemnitz anger bara efternamn på personerna, medan förnamn, årtal m.m. är av Preus och står inom parentes. Där hakparenteser [...] används är det mina kommentarer. Vissa mellanrubriker och kursiveringar är tillagda av mig.

Av detta drar han slutsatsen att tron ensam inte rättfärdiggör (s. 58).

Vicelius (*Georg Witzel*, 1501-1573, tidigare luthersk präst, som återvände till romersk katolicism men då försökte genomföra reformer) förvränger starkt den sak det gäller så att han säger: De som har blivit rättfärdiggjorda genom tron allena förlorar Guds nåd när de ger efter för onda begärelser och råkar handla mot samvetet. Vidare säger han att Gud kräver, att de som blivit rättfärdiggjorda av nåd också skall vara ivriga att göra goda gärningar. Därför får de som har blivit rättfärdiggjorda av nåd inte frälsning och evigt liv endast genom tron (s. 58f).

Detta är de listiga undanflykter som förvandlar dem till ljusets änglar. De inser att skolastikernas fräckhet är för stor, när dessa förklarar *status controversiae*² med följande ord: Kristus har bara *tillfyllestgjort* (gjort allt)³ för arvsynden. Andra säger: bara för dödssynderna. Andra hävdar att det bara gällde synderna före omvändelsen, men att övriga synder kräver en *satisfaktion* från vår sida om vi ska kunna ta emot förlåtelsen. Andra menar att Kristus bara har förtjänat den *första* nåden åt oss. Genom denna kan vi sedan själva göra så att vi förtjänar syndernas förlåtelse, frälsning och evigt liv.

De inser att dessa enorma avvikelser inte kan försvaras i klart dagsljus utan att skämmas. Därför söker de nu efter andra bedrägerier (s. 59).

[Chemnitz motståndare inser efter reformationens ljus att skolastikerna gick för långt. Men de kommer ändå med andra argument som är mycket förvillande.

De talar nu om sådant som också enligt Bibeln måste gå före en sann omvändelse eller som alltid följer med och efter tron. Chemnitz metod är då att noga skilja mellan vad som är grunden för själva tron och mottagandet av rättfärdiggörelsen och sådant som antingen går före eller följer efter detta.]

[Motståndarnas argument]

Huvudsaken i denna lärofråga förvirrar de framför allt på tre olika sätt. De använder tre slags argument:

1. Argument som bara tar sikte på yttre ordning. Det är sådant som gäller yttre rättfärdighet och ett anständigt liv, alltså gärningar som går före en sann omvändelse.

2. Argument som gäller omvändelsens inre delar. Det är sådant som går *före* tron eller sker *samtidigt* med denna, t.ex. ånger, avsky för synden, sorg som kommer av Guds vrede och dom över synden, goda föresatser (intentioner), m.m.

3. Argument som utgår från förnyelsen. Det handlar om goda gärningar som kommer *efter* försoningen.⁴

Vi måste noga lägga märke till dessa punkter och skilja dem från varandra (s. 59).

Många personer blir förvirrade och störda av dessa villfarelser. Det sker inte av illvilja utan av mänskligt förnuft som tar intryck av dessa argument som inte är relevanta. Det är sådana tankar som för bort från den egentliga lärofrågan. Papisterna argumenterar på ett lömskt och försåtligt sätt som om frågan gällde om de saker vi har nämnt måste vara närvarande

² *status controversiae*, kontroversens status, stridsfrågans innebörd, det läroskillnaderna verkligen handlar om

³ *tillfyllestgöra*, göra fullkomligt, göra allt som krävs. Ordet kommer av latinets *satisfactio* (tillfyllestgörelse) som innebär allt vad Kristus har gjort för vår frälsnings skull. Det finns inga riktigt bra motsvarigheter i modern svenska till dessa uttryck. Jag använder omväxlande *satisfaktion*, *tillfyllestgörelse*, fullkomligt handlande, att göra allt som behövs.

⁴ Lagg märke till att Chemnitz här använder ordet försoning i subjektiv mening, precis som Melancton ofta gör i apologin till Augsburgska bekännelsen. Denna försoning sker genom tron, jfr. 2 Kor. 5:20.

eller följa efter tron. De gör stora ansträngningar för att bevisa saker som alla är överens om.

... För att rätt kunna visa vad saken gäller skall vi göra detta både *negativt* och *positivt*. Vi förnekar inte att oomvända människor måste styras genom yttre disciplin. Vi ifrågasätter inte i denna artikel att ångern måste finnas hos dem som kommer att blir rättfärdiggjorda. Inte heller förnekar vi att det sedan måste ske en förändring i sinnet och viljan eller att en förnyelse och ny lydnad måste följa. Vi har högt och tydligt bekänt att alla dessa saker måste äga rum i en sann omvändelse. Därför gäller striden inte om dessa saker skall ske, vara närvarande eller följa efter.

[Den egentliga lärofrågan]

Den sak det gäller är följande: När vi i vårt inre är förkrossade över synden och känner Guds vrede:

1. Vad är det då för något, på vars grund syndaren, som inför Guds domstol är dömd till evigt straff, kan få syndernas förlåtelse, bli avlöst från fördörelsens dom och upptas i det eviga livet?

2. Vilket är det instrument eller medel, genom vilket evangeliets löfte om nåd, förbarmande, försoning, frälsning och evigt liv, kan tas emot, omfattas och tillämpas?

Ty det är just dessa två ting som vi söker i artikeln om rättfärdiggörelsen:

[1] grunden, tillfyllestgörelsen, och

[2] tillämpningen på oss själva (s. 59-60).

[Chemnitz sätt att behandla frågan]

[Sedan huvudfrågan klargjorts beskriver Chemnitz vad han i fortsättningen ska behandla. Detta sker utförligt på ungefär 200 sidor (i vårt vanliga bokformat). Chemnitz radar här upp vad han kommer att behandla:]

Nu skall vi ordna punkterna som nämnts i våra samtal, nämligen lagens verk, ångern, sinnets och viljans förändring, tron, den nya lydningen m.m. Vi

måste också bestämma om syndernas förlåtelse, avlösningen från fördömsen och mottagandet till evigt liv sker på grund av våra gärningar – vare sig de går före eller följer efter eller sker samtidigt [med tron] – eller om de sker på grund av Guds Sons vår Medlares lydning, tillfyllestgörelse och förbön.

Nu måste vi också undersöka dessa delar var för sig. Detta är så viktigt därför att det gäller de medel, med vilka vi griper tag om eller på oss själva tillämpar evangeliets löften och den nåd som är utlovad för Kristi skull. Frågan om de *oomvända* människornas yttre disciplin ligger utanför alla motsättningar. *Ångern* har som sitt objekt känslan av synd, vrede, Guds dom och fördömsen. Men vår fråga gäller på vilket sätt vi griper tag i löftet om nåd. Inte heller den *nya lydningen* kan vara någon tillämpning av löftet. Dess objekt är lagen, d.v.s. Guds bud. Men Paulus utesluter helt enkelt lagen från rättfärdiggörelsen. Därför är *tron* det instrument det här är fråga om. Men i vilken grad och på vilket sätt? Det är inte fråga om tron i den mån den tar emot förnyelsen av Anden eller i den mån den är verksam genom kärleken. Utan det är fråga den tro som griper tag om löftet om nåd och evigt liv i Kristus. Ty detta är frågan: *Vilket instrument är det som griper tag om evangeliets löfte till syndernas förlåtelse för Kristi skull?*

När huvudfrågan framställs på detta sätt, både negativt och positivt är det lätt att förstå och ta sig till vara för motståndarnas försåtliga knep och fällor. Förklaringen av den sak det gäller blir mycket tydligare och enklare när vi inte blandar in ovidkommande material. Vi ska inte förleda oss att diskutera sådant som inte har med själva huvudsaken att göra. Det gäller sådana frågor som i sig själva och på sin egen rätta plats är helt riktiga. Men de får inte blandas in och förvirra och motverka den sak det här gäller (s. 60).

Forts. i nästa nr